

**Sveriges
Konsumenter**

FundWatch

**En ranking av Sveriges 15 största bankers
och pensionsfonders etiska ansvarsarbete**

Förord

Finansbranschen skulle kunna göra betydligt mer för en hållbar utveckling och ta ett större samhällsansvar än vad de gör. Det finns en enorm potential för banker och fondförvaltare att styra investeringar så att de bromsar eller förhindrar miljöförstöring, kränkningar av mänskliga rättigheter och andra övergrepp.

Konsumenterna kan också göra mycket mer för att påverka de finansiella aktörerna. För det vill de. Men det är svårt. Här har konsumentmakten inte riktigt fått en chans – ännu. Det handlar om enorma investeringar. Och enorma möjligheter att bidra till en hållbar utveckling. Det handlar om miljö, hälsa, mänskliga rättigheter, fackliga rättigheter, med mera – ofta sammanfattat under rubriken "etik" men allt oftare betecknat genom termen "ansvar" precis som i andra branscher.

Sveriges Konsumenter har börjat ett arbete med hållbara investeringar och ansvarsfullt sparande. Detta är ett första steg.

Den här rapporten har skrivits av Jakob König på Sveriges Konsumenter och redovisar det

första resultatet från projektet FundWatch. Det startade i mars 2012 och har finansierats genom projektstöd från Konsumentverket.

Ett stort tack för värdefulla synpunkter och diskussioner till de personer från följande organisationer som har deltagit i projektets referensgrupp:

- Amnesty Sverige
- Diakonia
- Fair Trade Center
- Handelshögskolan i Stockholm – Sustainability Research Group
- Medveten Konsumtion
- Naturskyddsföreningen
- Råd & Rön
- Unionen

Tack även till forskaren Joakim Sandberg på Göteborgs universitet för värdefull feedback på rapporten och till Erik Åhsgren på Råd & Rön för bearbetningen av fondernas innehavslistor.

Bedömningar och innehålllet i rapporten står Sveriges Konsumenter för.

Stockholm 23 oktober 2012

Jan Bertoft
Generalsekreterare
Sveriges Konsumenter

Sammanfattning

Finansbranschen äger och finansierar de flesta av världens företag och branschen spelar en central roll i strävan efter en rättvis och hållbar utveckling. Ytterst styrs företag av sina ägare, även när det gäller frågor om samhällsansvar. Ändå satsar finansbranschen minimala resurser på området. Den låga nivån ger en hämmande signal till företagen om att dessa frågor inte är särskilt prioriterade och begränsar därmed företagets satsningar på ansvarsfulla och långsiktigt hållbara strategier.

Sveriges Konsumenter inledde under 2012 projektet FundWatch som går ut på att granska och stimulera finansbranschens ansvarsarbete. Enligt Sveriges Konsumenters undersökningar upplever de flesta konsumenter ett värde av att deras pengar förvaltas på ett ansvarsfullt och hållbart sätt. Problemet är att insynen i branschen är minimal och det är svårt som konsument att veta i vilken utsträckning det sker samt att uppfatta skillnader mellan förvaltarna. Det i sig hämmar branschen. Syftet med FundWatch är att öka genomlysningen av finansbranschens an-

svarsarbete så att det blir enklare för konsumenter att välja och ställa krav på sina fondförvaltare. Genom enkla indikatorer till konsumenter skapas förutsättningar för ett ökat konsumenttryck. Därmed skapas också incitament för branschen att satsa mer seriöst på etik- och hållbarhetsfrågor.

I den här rapporten presenteras en första utvärderingsmetod för att systematiskt granska och betygsätta fondförvaltares ansvarsarbete. Resultatet redovisas i form av en ranking av Sveriges 15 största banker och pensionsfonder. FundWatch har i rapporten granskat vilka av dessa som investerar i några av de mest kontroversiella företagen i världen och sedan betygsatt deras eventuella påtryckningsarbete.

De 50 kontroversiella företagen återfinns på så kallade "svarta listor" på grund av sitt ansvar för allvarliga kränkningar av internationella konventioner och normer. Det handlar alltså om några av de mest tydliga missförhållandena i världen som en ägare åtminstone bör reagera på.

FundWatchs utvärderingsmetod bygger på att fondförvaltare

måste ha ett alibi i form av en trovärdig påtryckningsprocess för att få investera i företag som grovt missköter sig. Metoden belönar dessutom förvaltare som aktivt påverkar istället för direkt svartlistar, men bara så länge företagen bedöms möjliga att påverka. En förutsättning för att få bra betyg är att fondförvaltarna är transparenta och öppet redovisar hur de arbetar. Det kravet ställer fondförvaltarna på företagen de investerar i och bör även gälla fondförvaltarna själva.

I FundWatchs ranking hamnar pensionsbolagen Alecta, AMF och KPA i topp och bankerna Swedbank Robur, Länsförsäkringar och Handelsbanken i botten. Det skiljer stort mellan förvaltarna när det gäller i hur många av de 50 företagen de investerar. Förvaltarna i toppen av rankingen investerar bara i en handfull av företagen medan förvaltarna i botten i över 30. Eftersom betygen på påtryckningsprocesserna överlag är låga styr antalet företag nästan helt och hållet förvaltarnas ranking. Undantaget är Första till Fjärde AP-fonderna och Nordea som genom sina

relativt höga betyg på påtryckningsprocesserna lyckas klättra i rankingen.

Sveriges Konsumenter samarbetar nu med ett antal svenska intresseorganisationer för att etablera FundWatch på webben. Där ska konsumenter kunna söka upp sina fonder och fondförvaltare och genom enkla indikatorer få vägledning till medvetna fondval och verktyg för att påverka. På så sätt skapas även en oberoende och publik tävlingsplattform för branschen där fondförvaltare kan tävla om att visa upp det mest ambitiösa ansvarsarbetet. FundWatch är världsunikt i sitt slag men ett likartat initiativ i Nederländerna har visat att uppbygget är mycket effektivt för att stimulera branschen till ett större ansvarstagande. Därmed höjs även förtroendet för branschen.

Bakgrund

Ständigt avslöjas hur företag runt om i världen kopplas till allvarliga missförhållanden eller är involverade i verksamhet som de flesta skulle anse som gravt oetiskt. Det kan handla om oljebolag som orsakar omfattande miljöförstöring i känsliga områden, dåliga arbetsvillkor hos leverantörer i låglöneländer eller om vapenföretag som tillverkar olagliga vapen såsom klustervapen.

En stor del av dessa företag ägs indirekt av oss konsumenter, genom våra pensionsmedel och privat sparande i fonder.¹ Det innebär en möjlighet för vanliga konsumenter att påverka företagen, genom sina fondförvaltare. Avgörande är i vilken utsträckning konsumenterna kan göra sina röster hörda samt hur fondförvaltarna axlar den rollen.

Finansbranschen har som ägare och finansiär av tusentals företag ett stort inflytande över hur företag styrs, även när det gäller företagens samhällsansvar. En hel del fondförvaltare har börjat arbeta med denna typ av aktiv ägarstyrning, samt integrering av

frågorna i investeringsprocessen, och det finns flera exempel på hur förvaltare genom aktivt engagemang lyckats påverka företag till ett ansvarsfullt agerande.

Ändå satsar banker och fondförvaltare ytterst lite resurser på området, trots att branschen är mycket lönsam. De svenska AP-fonderna avsätter exempelvis endast ett par tusendelar av sina kostnader till etik- och miljöstyrning, trots att det ingår som ett av två centrala direktiv från riksdagen.² I den kommersiella sektorn förefaller mer pengar satsas på marknadsföringen av etik- och miljöhänsyn än på det faktiska arbetet. Den låga nivån ger hämmande signaler till företagen om att hållbarhetsfrågor inte är särskilt prioriterade av ägarna. Eftersom övriga incitamentsstrukturer mellan institutionella ägare och företag premierar kortsiktighet begränsas utrymmet för företagen att satsa på ansvarsfulla och långsiktigt hållbara strategier.

Varför ser det ut så här? Intresset bland bankernas kunder är ju stort för att deras pengar ska

1. www.thecityuk.com/assets/Uploads/Fund-Management-2011.pdf

2. Riksdagens utredningstjänst, 2010.

investeras på ett ansvarsfullt och hållbart sätt. Det visar en enkät gjord av Sveriges Konsumenter 2011 där 1 000 konsumenter tillfrågades om hur de ser på finansiella tjänster och etik.³ I samband med detta anordnades ett seminarium där branschen diskuterade hur konsumentmakten kan stärkas.⁴

Sveriges Konsumenters slutsatser är att spararna ofta är ovetande om hur deras pengar är investerade och i stor utsträckning förlitar sig på att banker och fondförvaltare agerar någorlunda ansvarsfullt, i enlighet med sina policys och sin marknadsföring. Omedvetenheten beror på flera saker; dels på att konsumenter saknar enkel och tillgänglig information om tydliga avvikelser från sina förväntningar, dels på att många konsumenter helt enkelt är omedvetna om kopplingen till allvarliga missförhållanden genom sina sparpengar. Det beror också på att spararen ofta har svårt att göra kritiska bedömningar och lätt hamnar i underläge gentemot bankens informationsgivning.

Detta underläge hämmar finansbranschens intresse att satsa seriöst på ansvarsfrågor som i sin tur begränsar utrymmet för företagens hållbarhetsarbete.

Med denna bakgrund har Sveriges Konsumenter initierat projektet FundWatch som ska underlätta för konsumenter att få tillgång till oberoende och lättförståelig information om sina fonder och fondförvaltares etik- och hållbarhetsarbete.

I den här rapporten presenteras en första metod för att granska fonder och fondförvaltare samt ett första granskningsresultat. Målet är sedan att göra löpande granskningar och tillgängliggöra resultatet för allmänheten via en interaktiv webbsida. På så sätt skapas en beständig och publik tävlingsplattform där fondförvaltarna kan konkurrera om att uppvisa det mest ambitiösa hållbarhetsarbetet. Genom att involvera fondförvaltarens kunder i processen skapas naturliga incitament för fondförvaltarna att satsa mer seriöst på ansvarsfrågor.

3. www.sverigeskonsumenter.se

4. www.sverigeskonsumenter.se

Syfte och mål

Syftet med det här projektet har varit att utveckla en metod för att granska hur ansvarsfullt svenska fondförvaltare agerar som ägare till kontroversiella företag. Målet är att metoden ska användas till att löpande granska fondförvaltarens påtryckningsprocesser för att sedan publicera resultaten för allmänheten via en interaktiv webbsida. På webbsidan ska konsumenterna få tillgång till lättförståelig information om fondförvaltarens ansvarsarbete samt en kontaktfunktion där de enkelt kan utöva konsumenttryck på sina förvaltare.

Det övergripande målet med att etablera en sådan webbsida är att stimulera branschens transparens och utveckling av mer detaljerade processer och standarder för hur ett trovärdigt ansvarsarbete ska bedrivas. Med högre transparens blir skillnaderna mellan förvaltare också tydligare för konsumenterna som kan göra informerade val. Webbsidan är tänkt att bli den mekanism som kan förmedla konsumentens intressen och därmed trigga branschen till förbättring. Liknande initiativ har startats i andra länder och har fått mycket positiv effekt.

Metod

Ett vanligt sätt att undersöka fondförvaltarens s.k. etikarbete är att granska om de investerar i företag som kopplas till allvarliga missförhållanden. När fondförvaltare ställs till svars för sådana investeringar hänvisar de ofta till en pågående påtryckningsprocess där de genom dialog med företagen försöker påverka dem till ett ansvarsfullt agerande. Problemet är

att insynen i dessa påtryckningsprocesser är väldigt begränsad och det är i regel omöjligt som utomstående att bedöma hur seriöst förvaltaren driver processen. Branschens ansvarsarbete vilar i praktiken på ett förutsatt förtroende från kunder och allmänheten att det görs seriöst och i tillräcklig omfattning. Det förtroendet saknas dock, det

visar årliga mätningar.⁵ Några förvaltare har därför börjat rapportera kring sina påtryckningsprocesser men transparensen är fortfarande överlag låg.

FundWatch metod går ut på att dels utvärdera hur höga och tydliga krav fondförvaltarna ställer i sina policies och dels mäta hur trovärdiga deras eventuella påtryckningsprocesser är. Principen är att det inte räcker med att redovisa allmänna krav på företag genom en policy. Förvaltarna måste även öppet och tydligt redovisa kring specifika påtryckningsprocesser. Utvärderingsmetoden belönar öppenhet, tydlighet, aktivitet samt högt ställda krav på företagen. Metoden bygger på FN:s principer för ansvarsfulla investeringar (PRI) där transparens och aktiv påverkan är centrala principer.⁶

I linje med internationella normer och uppförandekoder ställer metoden krav på branschen att vara transparent. Det är därför endast förvaltarnas publika rapportering som granskas i utvärderingen.

Utvärderingsmetoden mynnar slutligen ut i en total poäng för respektive fondförvaltare samt en ranking som visar hur förvaltarna presterar i relation till varandra. I den här rapporten presenteras resultatet endast på förvaltar-nivå men vid lanseringen av ett webbverktyg ska resultatet även presenteras per fond. I framtiden ska FundWatch granska fondförvaltarnas ansvarsarbete ur fler perspektiv genom att utveckla fler granskningsmetoder och göra fallstudier, exempelvis hur förvaltarna arbetar med bredare problemområden som är kopplade till hela branscher eller hur de integrerar sociala och miljömässiga faktorer i investeringsbeslut (läs mer nedan "FundWatch i framtiden").

5. SOM-institutets årliga mätningar och Svenskt Kvalitetsindex 2012 års mätning.

6. www.unpri.org/principles

1. Urval

1.1 Urval av fondförvaltare

I granskningen ingår 15 av de största bankerna och pensionsfonderna i Sverige, inklusive de svenska AP-fonderna. Genom de allmänna pensionsfonderna blir granskningen relevant för hela Sveriges befolkning, men de 15 förvaltarna täcker även en mycket stor del av den privata spar- och pensionsmarknaden.⁷ Granskningen inkluderar följande fondförvaltare:

- Alecta
- AMF Fonder*
- Första till Fjärde AP-fonderna*⁸
- Danske Bank*
- Folksam*
- Folksam LO Fond*
- Handelsbanken*
- KPA Pension*
- Länsförsäkringar
- Nordea*
- SEB*
- Sjunde AP-fonden*

7. Svenska Bankföreningen, Bank- och finansstatistik 2011, 2012

8. Hanteras i denna granskning som en förvaltare eftersom de genom sitt gemensamma etikråd samordnar påtryckningsdialoger med utländska företag

* Har skrivit under FN:s principer för ansvarsfulla investeringar (PRI), ibland via sin ägare.

- Skandia*
- SPP*
- Swedbank Robur*

1.2 Urval av fonder och värdepapper

I granskningen ingår alla ovanstående förvaltares egna aktie- och blandfonder, totalt 278 fonder. Fondernas innehavslistor publiceras kvartalsvis via Finansinspektionens hemsida. I granskningen ingår fondernas investeringar i aktier och aktierelaterade värdepapper. Företagsobligationer ingår inte.

Granskningen är inte avgränsad till så kallade etiska fonder utan omfattar förvaltarnas hela fondutbud. Det stämmer överrens med FN:s principer för ansvarsfulla investeringar (PRI) som föreskriver att investerare ska integrera ansvarsfulla metoder i hela sin verksamhet.⁹ Samma gäller för andra branscher som i hela sin verksamhet måste hantera allvarliga miljöproblem eller missförhållanden hos leverantörer, och inte bara för produkter med miljöstämpl.

9. www.unpri.org/principles/

Följande typer av fonder ingår inte i granskningen: räntefonder, fond-i-fonder och externa fonder som förvaltaren erbjuder från tredje part. Granskningen omfattar inte heller alla fondförvaltarnas traditionella pensionsförsäkringar eftersom deras innehavslistor inte rapporteras till Finansinspektionen och inte är lättillgängliga från förvaltarna. Undantaget är Alecta, AMF och SPP Liv som föredömligt publicerar sina innehav på sina webbsidor och dessa ingår därför också i granskningen.

1.3 Urval av granskade företag/fall

Urvalet av granskade företag har gjorts utifrån ett antal europeiska fondförvaltares så kallade "svarta listor". Listorna består av företag som respektive fondförvaltare konstaterats skyldiga till grova och/eller systematiska kränkningar av internationella konventioner och normer.

FundWatch har identifierat åtta stora fondförvaltare i Europa som redovisar listorna publikt. I stor utsträckning består listorna av företag som svartlistats, det vill säga då förvaltaren bannlyst investering i företagen.

En förutsättning för att hamna på listorna är inte bara att företagen kopplats till allvarliga missförhållanden utan också att företagen agerat otillräckligt efter påtryckningar från fondförvaltarna. Alla åtta förvaltarna uttrycker i sina policys att man i första hand ska försöka påverka företagen men vid otillräckligt resultat svartlistas företagen som en sista utväg. Undantaget är Första- till Fjärde AP-fonden som även publicerar några företag som ännu inte svartlistats men där man likväl konstaterat en kränkning och där en påtryckningsprocess pågår.

Totalt antal publikt svartlistade företag hos de åtta fondförvaltarna

• Sjunde AP-fonden	45
• KLP Pension (Norge)	43
• PPGM (Holland)	40
• Norska Statens pensionsfond utland	35
• Danske Bank	27
• Första till Fjärde AP-fondens Etikråd	22
• ABP (Holland)	17
• Folksam	15

Netto handlar det om ett 100-tal företag som de åtta fondförvaltarna svartlistat. Av dessa har FundWatch valt ut 50 för granskning, framförallt de mest svartlistade företagen. En del av

företagen har svartlistats av flera anledningar och då har varje orsak till svartlistning granskats separat (gäller Alstom och L-3 Communications). Därav beteckningen "företag/fall".

De 50 utvalda företagen berör följande normområden (ett fall kan beröra flera)

• Olagliga vapen	22
• Mänskliga rättigheter och humanitärrätt	15
• Miljöförstöring	8
• Arbetsvillkor	4
• Korruption	3

och berör följande delar av världen:

• Västländer	20
• Asien	13
• Afrika	9
• Mellanöstern	4
• Centralamerika	2
• Flera länder	2

Ett vanligt krav för att svartlista ett företag är att företagets ansvar för ha bidragit till en kränkning fastslagits av en officiell instans (exempelvis en domstol, en myndighet eller FN), eller att företaget erkänt. Vissa förvaltare gör dock egna bedömningar av skuldfrågan. Etikkrådet vid Norska Statens Pensionsfond Utland gör exempelvis egna utredningar av företagets ansvar och det räcker med att det föreligger en "oacceptabel risk" för att företaget är skyldigt för att kunna svartlistas.¹⁰

Företag som endast svartlistats på grund av sina kopplingar till en viss bransch, exempelvis tobaksindustrin, ingår inte i urvalet.

10. www.regjeringen.no

På nästa uppslag finns en tabell över de 50 svartlistade företagen i granskningen. På Sveriges Konsumenters hemsida kan du läsa mer om 30 av företagen i form av fallprofiler. Profilerna är tänkta att användas som underlag i ett framtida webbverktyg till konsumenter. Profilerna sammanfattar problematiken med tydliga källor och listar vilka konventioner och normer som kränks. Varje profil innehåller även en lista över vilka fondbörvaltare som har investerat i företagen samt vilket betyg de får på sitt eventuella påtryckningsarbete.

Företag	Tema	Plats	Antal förvaltare som svartlistat/konstaterat allvarlig kränkning
General Dynamics	Tillverkning av olagliga vapen	USA	8
Lockheed Martin	Tillverkning av olagliga vapen	USA	8
Singapore Technologies Eng.	Tillverkning av olagliga vapen	Singapore	8
Hanwha Corporation	Tillverkning av olagliga vapen	Sydkorea	7
Textron	Tillverkning av olagliga vapen	USA	7
Alliant Techsystems	Tillverkning av olagliga vapen	USA	6
Elbit systems Ltd	Kränkningar av humanitärätten och mänskliga rättigheter	Palestina	6
L-3 Communications (1)	Tillverkning av olagliga vapen och kränkningar av mänskliga rättigheter	USA	6
Poongsan	Tillverkning av olagliga vapen	Sydkorea	6
Raytheon	Tillverkning av olagliga vapen	USA	6
GenCorp Inc	Tillverkning av olagliga vapen	USA	5
Sterlite Industries	Miljöförstöring och kränkningar av ursprungsfolks rättigheter	Indien	5
Wal-Mart Inc	Kränkningar av fackliga rättigheter och dåliga arbetsförhållanden	USA	5
Vedanta Resources	Miljöförstöring och kränkningar av ursprungsfolks rättigheter	Indien	5
AES Corporation SA	Kränkningar av ursprungsfolks rättigheter	Panama	4
BAE Systems	Tillverkning av olagliga vapen	Storbritannien	4
Boeing	Tillverkning av olagliga vapen	USA	4
Dongfeng Motor Group	Kränkningar av vapenembargo	Burma	4
EADS	Tillverkning av olagliga vapen	Frankrike	4
Finmeccanica	Tillverkning av olagliga vapen	Frankrike	4
Freeport McMoran Copper & Gold	Miljöförstöring och kränkningar av mänskliga rättigheter och ursprungsfolks rättigheter	Indonesien	4
Honeywell International	Tillverkning av olagliga vapen	USA	4
Incitec Pivot	Kränkningar av humanitärätten	Västsahara	4
Northrop Grumman	Tillverkning av olagliga vapen	USA	4
Potash Corp. of Saskatchewan	Kränkningar av humanitärätten	Västsahara	4
Rio Tinto Plc	Miljöförstöring och kränkningar av mänskliga rättigheter och ursprungsfolks rättigheter	Indonesien	4
Safran SA	Tillverkning av olagliga vapen	Frankrike	4

Serco Group Plc	Tillverkning av olagliga vapen	Storbritannien	4
Wesfarmes Ltd.	Kränkningar av humanitärätten	Västsahara	4
Barrick Gold	Miljöförstöring och kränkningar av mänskliga rättigheter	Papua Nya Guinea	3
Jacobs Engineering	Tillverkning av olagliga vapen	USA	3
Larsen & Toubro	Tillverkning av olagliga vapen	Indien	3
Alstom (1)	Kränkningar av mänskliga rättigheter	Sudan	2
Alstom (2)	Kränkningar av humanitärätten och mänskliga rättigheter	Palestina	2
Bridgestone	Bristande arbetsvillkor och barnarbete	Liberia	2
Chevron	Miljöförstöring	Ecuador	2
Cintas Corporation	Brister i arbetsmiljön och anti- fackligt agerande	USA	2
FMC Corporation	Kränkningar av humanitärätten	Västsahara	2
Norilsk Nickel	Miljöförstöring och kränkningar av mänskliga rättigheter	Ryssland	2
Thales	Tillverkning av olagliga vapen	Frankrike	2
Toyota Motor Corp	Anti-fackligt agerande	Filipinerna	2
Alstom (3)	Korruption	Flera länder	1
Cemex	Kränkningar av mänskliga rättigheter och humanitärätten	Palestina	1
Hyundai Motor Company	Omfattande korruption	Sydkorea	1
Innophos	Kränkningar av humanitärätten	Västsahara	1
L-3 Communications (2)	Kränkningar av mänskliga rättigheter och humanitärätten	Irak	1
Lundin Petroleum	Kränkningar av mänskliga rättigheter	Sudan	1
Rolls Royce	Tillverkning av olagliga vapen	Storbritannien	1
Shell (Royal Dutch)	Miljöförstöring och kränkningar av mänskliga rättigheter	Nigeria	1
Siemens AG	Omfattande korruption	Flera länder	1

2. Datainsamling

Fondernas innehavslistor har hämtats via Finansinspektionens hemsida som kvartalsvis publicerar svenska fondförvaltares listor över vilka företag och värdepapper de investerar i.¹¹ Listorna är daterade 31:a mars 2012. Första till Fjärde AP-fondernas samt Alectas innehavslistor är hämtade från respektive fonds webbsida och är daterade årsskiftet 2011/2012.

11. www.fi.se/

För förvaltare som publikt annonserat en svartlistning av ett företag efter den 31:a mars har FundWatch kontrollerat senare innehavslistor för att verifiera svartlistningen.¹²

Förvaltarnas policys och ansvarsarbete har analyserats utifrån publikt tillgänglig information via fondförvaltarnas webbsidor.

12. Gäller Folksam och AMF angående Lundin Petroleum

3. Bedömningsmetod

Granskningsprocessen inleds med att identifiera vilka fondförvaltare som investerar i de granskade företagen. Därefter utvärderas fondförvaltarnas policys och eventuella påtryckningsprocess gällande de respektive fallen (avsnitt 3.2 och 3.3). Poängen från utvärderingen omvandlas sedan till ett betyg mellan 0% och 100% och motsvarar hur många av de maximalt möjliga poängen som förvaltaren fått på respektive fall. En förvaltare som får 100% i betyg har således redovisat ett fullständigt ansvarsfullt agerande. En bonuspoäng om 100% utdelas till förvaltare som uppnår minst 85% av poängen (3.4).

Därefter görs en ranking av förvaltarna efter deras totalpoäng (3.5). En förvaltare kan uppnå en hög ranking om den öppet redovisar ett ansvarsfullt agerande för alla av företagen som den investerat i. Ju färre av företagen som en förvaltare investerar i desto färre påtryckningsprocesser krävs, men då försvinner också möjligheten till att få bonuspoäng för trovärdiga påtryckningsprocesser med företag som bedöms möjliga att påverka.

Bedömningen av förvaltarna baseras endast på publikt tillgänglig information från förvaltarna via deras webbsidor. Syftet med att

endast utgå från publik information är att främja öppenhet och att förvaltarna precis som andra branscher strukturerat och regelbundet rapporterar kring sina viktigaste etik- och hållbarhetsfrågor.

3.1 Påtryckningsdialog eller svartlistning?

Påtryckningsdialog och svartlistning är de två vanligaste metoderna i fondbranschen för att påverka företagens ansvarsarbete. Oftast används en kombination där fondförvaltarna först försöker påverka oansvariga företag genom aktiv dialog men om inte tillräckliga resultat uppnås, eller förväntas uppnås, svartlistas företagen.

De flesta fondförvaltarna bakom de svarta listorna i denna granskning tillämpar en sådan metod. Det innebär att en eller flera av dessa förvaltare redan konstaterat att de svartlistade företagen bedömts agera otillräckligt på krav om ansvarsfulla åtgärder. Man skulle därför kunna hävda att en fortsatt påtryckningsdialog inte är trovärdigt. Men, för att göra en säkrare bedömning

krävs en noggrannare analys av respektive fall där företagets respons, verksamhetens natur, hur lång tid påtryckningsdialogen pågått, hur länge sedan missförhållandena uppdagades och de drabbades perspektiv vägs in. I framtiden bör en expertpanel göra sådana bedömningar. En trolig bedömningsmodell är att påtryckningsarbete, med företag som expertpanelen inte bedömer möjliga att påverka, inte heller kommer ge några poäng. När det gäller företag som expertpanelen bedömer som mycket svåra att påverka krävs att förvaltare uppvisar ett mycket omfattande påtryckningsarbete för att poängen ska räknas.

Det finns dock vissa typer av företag som branschen är överens om inte går att påverka genom påtryckningsdialog. Det gäller företag i vapenbranschen som tillverkar, enligt internationella konventioner, olagliga vapen. Eftersom dessa företag är helt styrda av den nationella försvarsmaktens riktlinjer och i praktiken varken vill eller kan följa ägares krav är en påtryckningsprocess utsiktslös. I denna granskning har därför påtryckningsdialog med

sådana företag inte bedömts som en trovärdig strategi och ger därför inga poäng.

Många tror att en svartlistning av ett företag som regel är mer effektiv än en aktiv påtryckningsprocess, men det är inte sant i de flesta fall. En förvaltare som svartlistar och säljer sina aktier i ett företag säljer dem till en annan investerare och eftersom kapitalmarknaderna är så pass stora drabbas inte företaget av en lägre aktiekurs eftersom det finns massor av köpare. Dessutom är sannolikheten hög att den nya ägaren ställer lägre krav på företaget eftersom de flesta fondförvaltare och investerare inte jobbar seriöst med etik- och hållbarhetsfrågor. Därmed byts en ägare som ställer krav ut mot en ägare som inte gör det. Men om inte en påtryckningsprocess leder till resultat måste det finnas en sista utväg i form av svartlistning. Det innebär inte bara att man säljer sina aktier och visar att man menar allvar, utan också att man ger företaget dåligt rykte genom att publikt meddela svartlistning. Det senare är den viktigaste signalen till företagen. Inget företag vill finnas på en svart lista och det kan ibland

förmå företaget att ta kritiken på större allvar. Dessutom skapas en spridningseffekt när en investerare väl svartlistat ett företag; det finns en följa-John-tendens i branschen där andra förvaltare följer efter, eller agerar mer kraftfullt, när någon förvaltare väl sätter ned foten.

Vikten av att vara ägare i ett företag för att kunna påverka är också diskutabel. En del förvaltare bedriver aktiv påtryckningsdialog även med svartlistade företag. Målet blir då att företagen ska hörsamma kraven så att förvaltaren kan köpa aktierna igen. En förvaltare som arbetar på detta sätt är norska KLP Pension. Enligt KLP lyssnar företag lika mycket på de fondförvaltare som inte är ägare. Moroten för företagen är helt enkelt att förvaltaren ska ta bort dem från sin svarta lista och köpa deras aktier igen. Dessutom kontrollerar företagen i regel inte om det är en befintlig aktieägare som ställer krav, för företagen är det viktigt att blidka både befintliga och potentiella aktieägare för att så många som möjligt ska köpa och behålla sina aktier i företaget.¹³

13. Swedwatch, Rena guldgruvan – AP-fondernas investeringar har en smutsig baksida, 2011.

3.2 Utvärdering av förvaltarnas policys

Utvärderingen av förvaltarens policy syftar till att mäta hur väl förvaltaren tar ställning till den specifika problematiken i sina ägar- eller investeringspolicys. En föredömlig policy bör innehålla en tydlig ståndpunkt med höga krav på företagen samt referenser till de mest relevanta och tydliga konventionerna och normerna. Det bör också framgå hur policyn tillämpas på företagets verksamhet. Om policyn inte gäller hela fondutbudet får förvaltaren ett lägre betyg. Maximalt kan en fondförvaltare få 2 poäng om den har en fullgod policy. Följande bedömningsmall tillämpas:

1. Hur höga och tydliga krav ställer förvaltarens policy på företaget när det gäller den specifika problematiken?

- **0 poäng:** Förvaltaren har ingen policy eller policyn berör inte problematiken.
- **0,5 poäng:** Förvaltaren har en otydlig policy som bara säger att man tar hänsyn till sociala och miljömässiga faktorer (eller liknande).

- **0,5 poäng:** Förvaltaren har en policy som tar upp problematiken men gör en uttolkning att företagets verksamhet inte går att koppla till kränkningar av internationella konventioner och normer.

- **0,5 poäng:** Förvaltaren har en tydlig policy som berör problematiken men som endast tillämpas på vissa fonder (etiska, ej indexfonder etc.).

- **1 poäng:** Förvaltaren har en otydlig policy som bara nämner det övergripande normområdet (miljö, mänskliga rättigheter etc.); eller hänvisar till konventioner och normer som inte är de mest tydliga gällande problematiken och vidare uttolkning saknas; eller har en tydlig policy men som bara täcker delar av problematiken.

- **1,5 poäng:** Förvaltaren har en policy som hänvisar till namngivna riktlinjer, konventioner och normer som ställer höga krav på företagen och är tydligt vägledande när det gäller hela problematiken.

- **2 poäng:** Förvaltaren har en tydlig policy gällande problematiken som ställer höga krav på företagen i enlighet med internationella

normer och riktlinjer. I policyn utvecklar förvaltaren sin ståndpunkt, hänvisar till relevanta och tydliga konventioner och normer samt hur dessa uttolkas och tillämpas på företagens verksamhet. Policyn får inte begränsas till situationer där företag "bevisats" skyldiga utan förvaltaren bör vid behov göra egna bedömningar av situationen och om det anses sannolikt att företaget bidragit till en kränkning.

Ofta hänvisar fondförvaltare i sina policys till de internationella ramverken OECD Guidelines for Multinational Enterprises¹⁴ och FN:s Global Compact.¹⁵ Dessa ramverk täcker in många normområden men på en del områden är de otydliga. När ett fall rör ett område som inte är tydligt reglerat i dessa ramverk krävs det ytterligare förtydliganden från förvaltaren alternativt hänvisning till mer specifika konventioner och normer för att anses vara en fullgod policy.

Följande problemområden bedöms sakna tydlig reglering och vägledning i dessa ramverk:

14. www.oecd.org

15. www.unglobalcompact.org

- Olagliga vapen¹⁶
- Ursprungsfolks särskilda rättigheter¹⁷
- Humanitärätten¹⁸

3.3 Utvärdering av påtryckningsprocesser

Utvärderingen av förvaltarnas påtryckningsprocesser genomförs om svartlistning inte rekommenderas enligt 3.1 Syftet med utvärderingen är att mäta hur väl förvaltaren redovisar ett trovärdigt påtryckningsarbete gällande respektive fall. Metoden utvärderar följande områden:

- Transparens och tydlighet – hur omfattande, regelbundet och detaljerat förvaltaren redovisar.
- Aktivitet och intensitet – hur aktivt och engagerat förvaltaren försöker påverka företaget.
- Ställningstagande – om förvaltaren gör egna bedömningar och drar egna slutsatser vid behov

16. Till exempel klustervapen och anti-personella landminor

17. Nämns vagt i OECD Guidelines (princip 4, kommentar 40)

18. Nämns vagt i OECD Guidelines (princip 4, kommentar 40)

Utvärderingen består av 12 kriterier kring påtryckningsarbetet där förvaltaren får mellan 0 och 2 poäng beroende på hur väl förvaltaren uppfyller respektive kriterium (läs alla kriterier i rapporten på www.sverigeskonsumenter.se).

Om en förvaltare redan avslutat påtryckningsprocessen med ett företag, eftersom den anser att företaget agerat tillräckligt ansvarsfullt, utvärderas förvaltarens slutsatser och redovisning av företagets åtgärder. Om åtgärderna inte är verifierbara och bedöms som tillräckliga för att komma tillrätta med samt förebygga problemen får förvaltaren stort avdrag i poängen. Detta för att säkerställa att förvaltarnas påtryckningsprocesser leder till verklig förändring och inte avslutas utan att målen uppnås.

Poängen från påtryckningsprocessen läggs sedan ihop med poängen från policyutvärderingen för respektive fall (3.2). Sedan omvandlas poängen till ett procentuellt betyg som anger hur stor andel av maximalt möjliga poäng förvaltaren har uppnått på fallet. Har en förvaltare exempelvis fått 14 av 24 poäng på ett fall får den 58% i betyg på fallet.

3.4 Bonuspoäng för aktiv påverkan

En aktiv och engagerad ägare som försöker påverka ett oansvarigt företag är bättre än en passiv ägare, förutsatt att företaget bedöms möjligt att påverka. En bonuspoäng utdelas därför till förvaltare som kan redovisa ett tillräckligt engagerat och trovärdigt påtryckningsarbete med sådana företag. Bonuspoängen uppgår till 100 procentenheter och utfaller om förvaltaren når minst 85% av maxpoängen för ett fall. Det innebär att förvaltaren kan få maximalt 200% på ett fall, om den redovisar ett 100%-igt påtryckningsarbete samt får 100% i bonuspoäng. På detta sätt uppmuntras förvaltare att välja ett aktivt påtryckningsarbete framför passiv svartlistning av företag som bedöms möjliga att påverka. En förvaltare som investerar i många kontroversiella företag och aktivt försöker påverka kan därmed få ett högre totalt betyg än de förvaltare som av olika anledningar undviker företagen.

3.5 Fondförvaltares totalpoäng och ranking

Fondförvaltarnas totalpoäng bestäms dels av hur många av de granskade företagen som de investerar i och dels av det genomsnittliga betyget på sitt påtryckningsarbete. Totalpoängen kan variera från negativ till positiv beroende på summan av plus- och minuspoäng i utvärderingen. Minuspoäng får förvaltare för varje investering i något av de granskade företagen och pluspoäng för trovärdiga påtryckningsprocesser med respektive företag.

Den totala poängen för en fondförvaltare beräknas enligt följande formel:

Kriteriet ger maximalt lika mycket

$$\begin{aligned} & \text{Totalpoäng} \\ & = \\ & \text{Minuspoäng för investeringar} \\ & \text{ i svartlistade företag} \\ & + \\ & \text{Pluspoäng för trovärdigt} \\ & \text{ påtryckningsarbete} \end{aligned}$$

poäng som alla övriga kriterier tillsammans, dvs. 26 poäng, och gör att förvaltaren maximalt kan få 52 poäng. Om förvaltaren tidigare fått 26 poäng (100%) och

avslutat processen utan att svartlista eller att redovisa tillräckliga resultat får förvaltaren istället 50% i betyg.

Exempel: en förvaltare som investerar i 20 av de granskade företagen och har fått i genomsnitt 60% i betyg på policy/påtryckningsprocessen får -8 i totalpoäng (dvs. $0-20 + (20 \times 0,6) = -8$). Det innebär att förvaltaren inte har redovisat ett ansvarsfullt agerande för motsvarande 8 företag. En förvaltare som investerat i 20 av företagen med maximala 200% i genomsnittligt betyg får +20 i totalpoäng ($0-20 + (20 \times 2)=20$). Det innebär att förvaltaren på ett tillräckligt engagerat och ansvarsfullt sätt försökt göra positiv skillnad som ägare till företagen. En förvaltare som inte investerar i något av företagen kan varken få plus eller minuspoäng.

Idén bakom beräkningsmetoden är att en fondförvaltare måste ha ett alibi i form av en trovärdig påtryckningsprocess för att få investera i företag som allvarligt missköter sig. En negativ totalpoäng betyder att förvaltaren inte fullt ut kan försvara ägandet i företagen genom trovärdiga

påtryckningsprocesser. En positiv totalpoäng innebär att förvaltaren på ett aktivt och transparent sätt försöker göra positiv skillnad som ägare till företagen och har därför även inkasserat bonuspoäng (se 3.4).

De granskade förvaltarnas totalpoäng jämförs sedan med varandra i form av en ranking. Den lägsta totalpoängen som går att uppnå i den här granskningen är -50 och den högsta är +24. En förvaltare som investerar i alla de 50 granskade företagen och som både saknar policy och påtryckningsarbete får -50 i totalpoäng. En förvaltare som däremot undviker alla opåverkbara företagen (vapenföretagen i granskningen) samt investerar i resten av företagen och uppvisar en utmärkt policy och påtryckningsprocess får +24 i totalpoäng.

3.6 Begränsningar i metoden

Granskningsmetoden utvärderar inte fondförvaltarnas ansvarsarbete ur alla perspektiv. Metoden är utformad för att mäta förvaltarnas ansvarsarbete när det gäller ett antal tydliga missförhållanden

som förvaltarna åtminstone borde agera på. Utvärderingsresultatet ger en indikation på hur väl förvaltarna följer eventuella utfästelser om samhällsansvar i sina policys.

Metoden mäter också fondförvaltarnas påtryckningsarbete endast utifrån vad förvaltarna publicerar. Eventuella påtryckningsprocesser som inte redovisas publikt återspeglas inte i resultatet. Än så länge redovisar endast ett fåtal av fondförvaltarna kring sina påtryckningsdialoger, och då väldigt översiktligt. Ett viktigt mål med FundWatch är just att främja öppenhet och tydlighet när det gäller förvaltarnas påtryckningsdialoger. Då är en publik rapportering ett grundläggande krav. Kravet gäller sedan länge andra branscher och fondförvaltarna ställer själva krav på företagen att öppet och strukturerat redovisa hur de arbetar med sina viktigaste ansvars- och hållbarhetsfrågor. I jämförelse med andra branscher är kraven i FundWatchs metod dessutom lågt ställda eftersom metoden inte kräver att förvaltarnas redovisning verifierats av tredje part, vilket är ett vanligt krav i andra branscher.

Resultat

Ranking	Fondförvaltare	Minuspoäng (antal av de 50 företagen som man investerar i)	Pluspoäng (betyg på policy och påtrycknings- processer)	Totalpoäng max 24, min -50
1	Alecta	-1	0,06 (6,0 %)	- 0,94
2	AMF	-4	0,22 (5,5 %)	-3,78
3	KPA Pension	-5	0,22 (4,4 %)	-4,78
4	Sjunde AP-fonden	-8	0,38 (4,8 %)	-7,62
5	Folksam LO Fond	-8	0,36 (4,5 %)	-7,64
6	Skandia Fonder	-8	0,34 (4,3 %)	-7,66
7	Folksam	-9	0,59 (6,6 %)	-8,41
8	SPP Fonder	-15	1,07 (7,1 %)	-13,93
9	Nordea	-22	2,06 (9,4 %)	-19,94
10	Danske Bank	-21	0,80 (3,8 %)	-20,20
11	SEB	-22	1,09 (5,0 %)	-20,91
12	Första till Fjärde AP-fonderna	-37	6,04 (16,3 %)	-30,96
13	Handelsbanken Fonder	-34	0,88 (2,6 %)	-33,12
14	Länsförsäkringar	-35	0,00 (0,0 %)	-35,00
15	Swedbank Robur	-38	0,73 (1,9 %)	-37,27

Resultatet visar att pensionsbolagen Alecta, AMF och KPA hamnar i topp och bankerna Swedbank Robur, Länsförsäkringar och Handelsbanken i botten. Ingen av fondförvaltarna uppnår en positiv totalpoäng, vilket innebär att ingen av förvaltarna uppvisar ett tillräckligt trovärdigt påtryckningsarbete för att försvara sina investeringar i de granskade företagen.

Men det skiljer stort mellan förvaltarna när det gäller hur många av företagen som de saknar alibi för. Alecta i toppen saknar bara trovärdigt påtryckningsarbete för motsvarande knappt ett företag

medan förvaltarna i botten i över 30 företag. Det förklarar i huvudsak rankingens utfall.

När det gäller betygen på policys och påtryckningsprocesser i fjärde kolumnen är utfallet jämnare. Högst genomsnittligt betyg får Första till Fjärde AP-fonderna (16,3%), följt av Nordea (9,4%) och SPP (7,1%). De två förstnämnda är de enda av förvaltarna som årligen publicerar mer utförliga rapporter kring sitt ansvarsarbete som ägare och redovisar där ett antal påtryckningsprocesser. Dessa två är också de enda som genom sina relativt höga betyg på påtryckningspro-

cesserna lyckas klättra i rankingen. SPP har genom en relativt tydlig och ambitiös policy fått tredje bäst betyg trots att man inte redovisar några påtryckningsprocesser. Länsförsäkringar är den enda förvaltaren som har 0 i betyg eftersom de varken har en policy eller redovisar eventuella påtryckningsprocesser.

Betygen på policy och påtryckningsprocesser är annars absolut sett låga. Förvaltarna är överlag dåliga på att rapportera kring eventuella påtryckningsprocesser och när de väl rapporterar är det ofta alltför översiktlig information som gör det svårt att bedöma kvalitén. Några förvaltare hänvisar till externa konsulter som sköter granskningsprocessen men där saknas också insyn. Nordea redovisar kring ett antal av sina påtryckningsprocesser men anger inte vilket av företagen det gäller.

Ingen av fondförvaltarna fick tillräckligt högt betyg på en påtryckningsprocess för att inkasera bonuspoängen. Det högsta betyget som utdelades till en förvaltare var 63%. Därmed blev det också omöjligt för någon förvaltare att uppnå en positiv totalpoäng.

De överlag låga betygen på påtryckningsprocesserna gör att antalet företag som fonderna investerar i huvudsakligen styr förvaltarnas ranking. Orsaken till det olika antalet företag förefaller bero både på om förvaltaren aktivt svartlistar företag men också på skillnader i investeringsstrategi.

Alecta i toppen avviker från övriga genom att man både svartlistar och har en något annorlunda investeringsstrategi där man investerar i färre antal företag och istället mer i fastigheter och räntepapper. Resten av förvaltarna investerar överlag i många företag och i många delar av världen. För dessa förefaller skillnader i svartlistning vara avgörande. De flesta av dessa publicerar inte en publik och fullständig lista över svartlistade företag men det framgår i nästa alla förvaltares policys att företag kan svartlistas om de inte går att påverka i tillräcklig utsträckning.

För förvaltare som äger aktier i ett stort antal av företagen, exempelvis Swedbank Robur och Länsförsäkringar, krävs det givetvis fler trovärdiga påtryckningsprocesser än för förvaltare som

äger aktier i ett fåtal av företagen. Samma logik gäller andra branscher. Ett handelsföretag som har många leverantörer i högriskländer krävs på ett mer omfattande ansvars- och kontrollarbete än företag som bara har leverantörer i lågriskländer. Samtidigt har fondförvaltare som investerar i många av företagen möjlighet att genom ett ambitiöst påtryckningsarbete påverka fler företag (givet att företagen bedöms möjliga att påverka) och därmed få en högre totalpoäng än de som undviker företagen.

I granskningen visade det sig att de två förvaltarna i botten av rankingen, Swedbank Robur och Länsförsäkringar, var de enda som investerat i några av de mest svartlistade företagen i

världen. Det handlar om företag som är involverade i tillverkning av klustervapen och personminor. Swedbank Roburs policy svartlistar visserligen sådana företag men till skillnad från andra förvaltare har man valt att inte tillämpa policyn på indexfonder. Länsförsäkringar saknar policy helt.

Det övergripande resultatet visar att förvaltare som undviker företagen eller redovisar trovärdiga påtryckningsprocesser belönas i rankingen. Förhoppningsvis väljer förvaltarna framöver att satsa på det senare så länge företagen bedöms möjliga att påverka. Bonuspoängen för en ambitiös och trovärdig påtryckningsprocess kan förhoppningsvis locka förvaltarna till detta.

FundWatch i framtiden

Syftet med det här projektet har varit att utveckla en metod för att granska fondförvaltares påtryckningsprocesser samt göra en första granskning av branschen. Målet framöver är att etablera en interaktiv webbsida där resultaten blir direkt användbara för konsumenter.

I denna rapport har resultaten endast redovisats på förvaltar nivå men på webbsidan ska även resultatet framgå för specifika fonder. Kopplingen till enskilda konsumenter blir tydligare när de kan söka upp sina specifika fonder och få reda på hur just deras pengar är investerade. Webbsidan ska även erbjuda ett antal handlingsalternativ till användarna, bland annat en kontaktfunktion där konsumenter enkelt kan uttrycka sin åsikt eller ställa förskrivna frågor till sina fondförvaltare.

Planen framöver är också att FundWatch ska granska fondförvaltares ansvars- och hållbarhetsarbete när det gäller fler kontroversiella företag. Förutom löpande bevakning och uppdatering av befintliga fall ska regelbundet nya granskningar göras av andra företag som kopplas

till missförhållanden. Urvalet av företag ska inte heller begränsas till sådana som "bevisats" skyldiga utan även omfatta företag som det riktats trovärdiga och allvarliga anklagelser mot. På så sätt lyfts problem som många förvaltare kanske inte agerat på hittills, eftersom de ansetts för svåra, komplexa eller otydliga.

FundWatch ska även genom fallstudier granska hur fondförvaltarna arbetar med bredare problemområden, såsom branschspecifika problematik, större övergripande frågor som klimatfrågan eller hur väl man i praktiken integrerar sociala och miljömässiga faktorer i sina investeringsprocesser.

Målet är att successivt ge en alltmer komplett bild av fondförvaltarnas ansvarsarbete. Initiativet handlar lika mycket om att belöna föredömligt agerande som att kritisera brister i branschen. På så sätt stimuleras branschen och konsumenter får underlag för att göra mer medvetna fondval.

För att skapa trovärdighet till FundWatches bedömningar ska en expertpanel tillsättas med representanter från civilsamhället, bland annat från intresseorganisationer

som arbetar med frågorna och den akademiska världen. Expertpanelen ska bland annat bedöma när påtryckningsdialog inte längre är en trovärdig strategi och där företag istället bör svartlistas. Bedömningen ska ske utifrån ett antal kriterier, bland annat företagets respons hittills, rapportering från andra intressenter, verksamhetens natur och hur lång tid påtryckningsdialogen pågått. En central princip i bedömningen är att aktiv

påtryckningsdialog är bättre än svartlistning så länge som det bedöms möjligt att påverka företaget i tillräcklig utsträckning. Sveriges Konsumenter kommer under hösten 2012 arbeta vidare med att skapa en koalition av intresseorganisationer som gemensamt lanserar FundWatch på webben och som driver debatten kring finansbranschens ansvarsarbete.

Sveriges Konsumenter är en oberoende, partipolitiskt obunden paraplyorganisation med närmare 30 medlemsorganisationer och enskilda medlemmar.

Målet är ökad konsumentmakt och att politiker, näringsliv och myndigheter alltid ska ha konsumenternas bästa för ögonen.

Genom påverkan och opinionsbildning, både nationellt och internationellt, arbetar vi för att konsumenter ska kunna göra medvetna val, inte minst för att kunna stödja en hållbar utveckling.

Sveriges Konsumenter är en ideell organisation som ger ut den välkända tidningen Råd & Rön och bedriver konsumentvägledning i delar av stockholmsområdet.

Mer information på:
www.sverigeskonsumenter.se
www.radron.se